लघुसिद्धान्तकौमुदी
वरदाराजाचार्यः

विभक्त्यर्थप्रकरणम्

नत्वा सरस्वतीं देवीं
शुद्धां गुण्यां करोम्यहम् ।
पाणिनीयप्रवेशाय
लघुसिद्धान्तकौमुदीम् ॥

प्रातिपदिकार्थलिङ्गपरिमाणवचनमात्रे प्रथमा (२।३।४६)

नियतोपस्थितिकः प्रातिपदिकार्थः। मात्रशब्दस्य प्रत्येकं योगः। प्रातिपदिकार्थमात्रे लिङ्गमात्राद्याधिक्ये संख्यामात्रे च प्रथमा स्यात्। प्रातिपदिकार्थमात्रे – उच्चैः। नीचैः। कृष्णः। श्रीः। ज्ञानम्। लिङ्गमात्रे – तटः,तटी,तटम्। परिमाणमात्रे- द्रोणो व्रीहिः। वचनं संख्या। एकः,द्वौ,वहवः।

नियतोपस्थितिकः प्रातिपदिकार्थः

तत्र **प्रथमा**

गौः

(प्रातिपदिकार्थः)

गो

(प्रातिपदिकम्)

सिंहः

(प्रातिपदिकार्थः)

सिंह

(प्रातिपदिकम्)

सुन्दरः

सुन्दरी

लिङ्गमात्राद्याधिक्ये प्रथमा

सुन्दरम्

परिमापः

परिमापः

द्रोणः

व्रीहिः

एकः

द्वौ

वचन(संख्या)मात्रे प्रथमा

वहवः

सम्बोधने च (२ ।३ ।४७)

प्रथमा स्यात् । हे राम!

अभिमुखीकृत्य ज्ञापनम् सम्बोधनम्

हे सुशील!

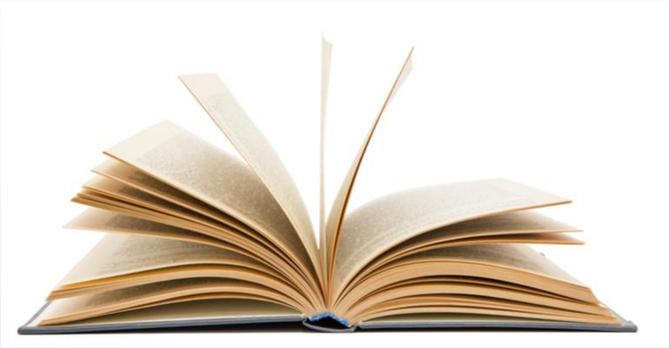

कर्तुरीप्सिततमं कर्म (१।४।४९)

कर्तुः क्रियया आप्तुमिष्टतमं कारकं कर्मसंज्ञं स्यात् ।

वालकः पुस्तकं पठति ।

कर्ता (वालकः)

ईप्सिततमम् (पुस्तकम्) कर्म

वालकः जलम् पिवति ।

कर्ता (वालकः)

ईप्सिततमम् (जलम्) कर्म

कर्मणि द्वितीया (२।३।२)

अनुक्ते कर्मणि द्वितीया स्यात्। हरिं भजति। अभिहिते तु कर्मादौ प्रथमा- हरिः सेव्यते। लक्ष्म्या सेवितः।

*अभिहिते = उक्ते।

समाप्तः